

Yordam Kitap: 38 • **Küreselleşmenin Krizi** • Alan Freeman - Boris Kagarlitsky
(The Politics of Empire: Globalisation in Crisis, Pluto Press, London, 2004)
ISBN-978-9944-122-15-3 • *Çeviri*: İbrahim Yıldız - Bahar Kara
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Şendoğan Yazıcı
Birinci Basım: Mart 2008 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan
© Alan Freeman - Boris Kagarlitsky, 2004 (Pluto Press)
© Yordam Kitap, 2007

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.

Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul

T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com

E: info@yordamkitap.com

Baskı: Ayhan Matbaası

Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi

5. Cadde No: 47 Bağcılar-İstanbul

Tel: 0212 629 01 65

siyaset

KÜRESELLEŞMENİN KRİZİ

Hazırlayanlar
Alan Freeman - Boris Kagarlitsky

İngilizceden Çevirenler
İbrahim Yıldız - Bahar Kara

İÇİNDEKİLER

Dünya İmparatorluğu mu, Yoksa İmparatorluklar Dünyası mı?	7
<i>Alan Freeman - Boris Kagarlitsky</i>	
Ulusların Eşitsizliği	62
<i>Alan Freeman</i>	
Küreselleşmeci Projenin Krizi ve George W. Bush'un Yeni Ekonomisi	108
<i>Walden Bello - Marylou Malig</i>	
Emperyalist Küreselleşme ve Güney Asya'nın Ekonomi Politikası	124
<i>Jayati Ghosh</i>	
Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni: Emperyalizmin ve Savaşın Yeni Dinamikleri	148
<i>Sungur Savran</i>	
Küresel Kapitalizmin Krizi: Latin Amerika'dan Görünüş	193
<i>Bill Robinson</i>	
Küresel <i>Apartheid</i> 'la Yüzleşme	234
<i>Patrick Bond</i>	
Birlik, Çeşitlilik ve Uluslararası İşbirliği: ABD'nin Savaş İtkisi ve Savaş Karşıtı Hareket	282
<i>Kate Hudson</i>	
Küresel Krizden Yeni-Emperyalizme: Radikal Bir Alternatif Vaka	294
<i>Boris Kagarlitsky</i>	
Yazarlar Hakkında	334
Dizin	336

GİRİŞ

DÜNYA İMPARATORLUĞU MU, YOKSA İMPARATORLUKLAR DÜNYASI MI?

ALAN FREEMAN
BORIS KAGARLITSKY

Transnational Institute (TNI -Ulusötesi Enstitü) 17 Şubat 2002'de, küresel adalet hareketi, sermayenin küreselleşmesine karşı hareket ya da sadece küreselleşme karşıtı hareket olarak bilinen olguyu çeşitli bakış açılarından ele almak üzere, Amsterdam'da bir hafta sonu semineri düzenledi.¹ Sonuçta ortaya, beş kıtada küresel adalet ve barış hareketlerinde yer alan aktivistlerle önde gelen yazarlar arasındaki tartışmaların ve iki yıllık ortak bir çalışmanın ürünü olan bu özgün sentez çıktı.

Ufuk açıcı bir genişliğe erişen fikir yelpazesi içerisinde iki nokta üzerinde görüş birliği sağlandı. Bunlardan birincisi, 'küreselleşmenin' yeni bir kriz evresine girmiş olması noktasındaki genel kavrayıştı. Dünya piyasasının yirmi yıldır devam eden genişleme süreci

1 Küreselleşmenin, tanımı şöyle dursun, nasıl yazılması gerektiği üzerinde bile çok taraflı bir anlaşma yok. Bu Giriş'te biz, hareketin zamanla olgunlaştırdığı kullanımı vermeye çalışıyoruz. Dolayısıyla 'küreselleşme' derken, aksini söylemedikçe, yukarıda tanımlandığı şekliyle, son 20-30 yılın olaylarını kastediyoruz; 'küreselleşmecî' sıfatını ise mali deregülasyon ve benzeri uygulamaları destekleyen kişiler için kullanıyoruz. Akademik kuramları tartışmak için 'formel/biçimsel küreselleşme kuramı' gibi ifadelere başvuruyoruz. İlerleyen sayfalarda daha da netleşeceği üzere, geçmiş dönemin tanımlayıcı farklılığının salt küresel ekonominin varlığı ile büyümesinde değil, özellikle DTÖ, IMF ve Dünya Bankası gibi küresel *siyasi kuruluşların* oynadığı özel rolde yattığını düşünüyoruz.

çok zor bir döneme girmiş, bu döneme özellikle Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi ulusüstü örgütlerin denetimindeki hızlı bir mali deregülasyon ve çoktarafli anlaşmalar damgasını vurmuştu.

Üzerinde uzlaşmaya varılan ikinci noktaysa bu krizin yapısal nitelikte olmasıydı. Bu geçici bir kriz değildi, geri çevrilebilir gibi de gözüküyordu. Yazarların da kabul ettiği gibi kriz, bizatihi küreselleşme süreci içerisindeki köklü sorunlardan kaynaklanıyordu. Küreselleşme, en hafif tabirle, bazı önemli zorluklarla yüz yüze gelmişti. Daha da önemlisi, küreselleşme yanlılarının bu zorlukları çözebileceklerine dair ortada açık bir belirti yoktu.

Buradaki yeni mesaj, küreselleşmenin sadece adaletsiz değil, aynı zamanda sürdürülemez de olabileceği gerçeğiydi. Artık küreselleşmenin arzu edilir olup olmadığıyla ilgili şüpheler yerine, daha en başında öne sürüldüğü gibi, mümkün olup olamayacağıyla ilgili şüpheler su yüzüne çıkmaya başlıyordu. Pek çok kişi yeni birtakım olayların küreselleşmenin sonuna işaret ettiğini düşünürken, bazıları onun aslında hiç var olmadığını öne sürüyordu. Gerçek ne olursa olsun, küresel adalet hareketleri ile barış hareketleri, tarihin yeni bir evresiyle karşı karşıyaydı ve bu hareketlerin kendilerini bekleyen görevlerle ilgili olarak derinlemesine bir değerlendirme yapmaları gerekiyordu.

Bütün bu tartışmalar sonunda ortaya elinizdeki yapıt çıktı. Altıncı kez uluslararası bir konferansa ev sahipliği yaparak iki ortak oturumu finanse eden Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomik Araştırmalar Merkezi'ne (Ankara), Mayıs 2003'te Eleştirel Küreselleşme Araştırmaları Konferansı'nı ortak düzenleyen Küresel Araştırmalar Birliği ile California Üniversitesi'ne (Santa Barbara) ve Haziran 2003'te Moskova Küreselleşme Araştırmaları Enstitüsü'nün girişimiyle gerçekleştirilen ve Rus ve Avrasyalı aktivist ve yazarlar ile Rusya Federasyonu Komünist Partisi arasında çığır açıcı bir diyaloga sahne olan o benzersiz konferansın düzenleyicilerine teşekkürü bir borç biliriz.

Bu yapıtla, angajmanlardan kaynaklanan karşılıklı anlayış sayesinde özgün bir sonuç elde edilmiş oldu. Yazarlar, bugün dünyada

neler olup bittiğini inceden inceye tahlil etmek, ‘küreselleşmenin hangi noktada olduğunu’, niçin ve ne derecede başarısızlığa uğradığını, sonuçlarının neler olduğunu, tüm bu sürecin şu anda nereye doğru ilerlediğini ve bütün bunların küresel adalet arayışı içerisinde olanlar için ne gibi olasılıklar ve zorluklar doğurabileceğini anlamak için yola çıktılar.

Dolayısıyla bu yapıt, aktivistlerin kullanabileceği türden bir elkitabı değildir ve herhangi bir talimat ya da manifesto da içermemektedir. Bununla beraber, bu çalışma, koltukta veya kanepede de üretilmemiştir. Yazarları, tüm dünyada sermayenin küreselleşmesinin doğurduğu etkilere karşı çıkan hareketlerde aktif olarak yer almaktadırlar. Bu kitap, kendine güvenen ve deneyim sahibi bir değişim hareketinin otantik sesidir.

11 EYLÜL SONRASI DÜNYA

Yazarların ele almaya çalıştıkları konuları anlamak için anılan zaman kesitinde neler olup bittiğini hatırlamakta fayda var. Şubat 2002’de, bir krizin patlak vereceğini kestirmek çok da zor değildi. Bello ve Malig’in de tanıtladıkları gibi, küreselleşmenin ilk evrelerinde atılan zafer çığlıkları zamanla sönmeye yüz tutmuştu.² 1997 Asya krizinin üzerinden sadece beş yıl geçmişti. Arjantin’in mali ve siyasi çöküşü dünyayı sarsmaya devam etmekteydi. ‘dotcom’ şirketleri sabun köpüğü gibi patlamış, ABD borsa fiyatlarına ilişkin Standard & Poor’s 500 Endeksi Ağustos 2001’de ulaştığı tavan değerinden %26 oranında gerilemişti.³

Küreselleşen sermayenin temsilcisi olan süper modellerin bü-

2 Ağır davransa da IMF, Mayıs 2000’deki *World Economic Outlook*’ta şunları belirtme ihtiyacı duymuştur: ‘ABD ekonomisinin olağanüstü gücü ve Batı Avrupa’da şimdilerde gözle görülür hale gelen büyüme hızı, Asya, Latin Amerika ve diğer yükselen piyasalarda beklenenden hızlı meydana gelen iyileşmelere önemli katkı sağlamıştır. Krizden etkilenen ülkelerdeki yetkili politikacıların kararlı eylemleri de, uluslararası toplumun desteğiyle birlikte, bunda önemli rol oynamıştır. Direktörler, en azından yakın vadede, küresel büyüme risklerinin bertaraf edilebileceği düşüncesindedirler.’

3 R.J. Schiller (2000) *Irrational Exuberance* (Princeton: Princeton University Press)’den alınan veriler ve *Financial Times* günlük hisse fiyatı endeksleri.

tün foyası meydana çıkmıştı: 9 Ocak 2002'de, Enron, Amerikan İflas Yasası'nın 11. maddesi uyarınca iflas başvurusunda bulunduktan dört ay sonra, ABD Adalet Bakanlığı Enron yöneticileriyle ilgili resmi bir cezai soruşturma başlatmış ve Beyaz Ev 19 Ocak'ta Dick Cheney'in Hindistan'daki bir enerji projesinden kaynaklanan 64 milyon dolarlık borcun ödenmesi konusunda Enron'a yardımcı olduğunu resmen kabul etmişti. İki ay sonra, Arthur Andersen yetkilileri, çalışanlarını Enron ile ilgili belgeleri ortadan kaldırmak amacıyla 'bilerek, isteyerek ve ayartarak' ikna etmekten dolayı resmi bir soruşturmadan geçti.

Küreselleşme, Fukuyama'nın tarihin sonuyla ilgili o uçuk yaklaşımında gözden kaçırılmış yeni bir cephede daha sıkıntı içindeydi. Afganistan'da savaş başlamış ve şer ekseninin adı konulmuştu. Ankara konferansımız esnasında ABD'nin ne olursa olsun Irak'ı işgal edeceği gün gibi açıktı. 11 Eylül'ün küllerinden yeni, belirsiz ve savaş yanlısı bir dünya doğuyordu.

Bush yönetiminin savaş canlısı tutumu, ABD'nin o zamana dek adına hareket ettiği uluslararası kurumlarla olan gerçek ilişkisiyle ilgili olarak kafalarda büyük soru işaretleri doğuruyordu. ABD'nin kendisini şimdiye kadar ulusüstü kurumlara tabi tutup tutmadığı, bu kitapta aktarılan hararetli tartışmalara kaynaklık eden bir sorudur. Irak Savaşı ile birlikte ABD artık geri dönüşü olmayan bir yola girmiştir. ABD yönetiminin -ister bir koalisyonla ya da koalisyonsuz, ister uluslararası kurumlarla birlikte ya da bu kurumlar olmaksızın-, üzerinde önceden karar kıldığı politikaları uygulamaya koyacağı artık açıkça belli olmuştur. Çoktarafılık suda boğulmadıysa bile boğulmak üzeredir.

Dünya'nın, 2002'de olduğu gibi, ABD'yi desteklediği zamanlarda, göstermelik de olsa çoktarafılı bir eylemin hükmü söz konusuydu. Ancak, 2003'te görüldüğü üzere, ABD destek bulamayınca, bu göstermelik durum da ortadan kalktı. Dahası ABD, çelik üreticilerine sağladığı tek taraflı korumayla, ekonomik alanda da bir o kadar partizan olabileceğini göstermişti. Muazzam siyasi, askeri ve ekonomik ağırlığı göz önünde bulundurulunca -bir dolu uydusu ve Birleşmiş Milletler bir yana- IMF, DTÖ ve Dünya Bankası'nın eline gerçek anlamda ne kadar güç bırakabilirdi ki?

Çoktarafılık Sorgulanıyor

Çoktarafılığın kapsamı, küreselleşme başladığından bu yana hareketli tartışmalara konu olmuştur. Küreselleşme kavramı, kısa düşünsel tarihi boyunca, siyasi ve ekonomik olmak üzere iki alanı birden idare etmiştir. Ekonomik düzeyde, 'piyasanın kapsamı'nın zamanla daha da genişlediği neredeyse su götürmez bir gerçektir. Ancak 'küreselleşme' yanlıları açısından, küreselleşmeyi savunurken onu sadece ekonomik düzeye indirgemek çok daha elverişli olsa da, aslında ana fikir bir başka ve tartışmaya açık savı daha içeriyordu: Ulusal devletin piyasa ekonomisi için artık sürdürülebilir ya da elverişli bir araç olmadığı savını.⁴ Bu nedenle şimdilerde IMF, Dünya Bankası ve DTÖ'nün gücünün giderek artmasının bilinçli bir seçimin değil, temel nitelikteki ekonomik gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olduğu ileri sürülmektedir. Sonuçta önemli olan 'gerçekte kararı kimin vereceği'dir. Eğer Amerikan devletinin politikalarını IMF dikte ederse, o zaman en azından prototipik olarak gerçek bir çoktarafılıktan bahsedebiliriz. Fakat eğer uygulamada Amerikan devleti IMF politikalarını dikte ediyorsa, o zaman çoktarafılık kisvesi altında tek tarafılık söz konusu demektir.

Konuyla ilgili olaylar bir süredir en az iki farklı şekilde yorumlanmıştır ve bu durum hâlâ devam etmektedir. Bakış açılarından biri, bizim burada formel küreselleşme kuramı olarak adlandıracağımız, son otuz yıldır yönetim dünyasındaki değişiklikleri açıklamak için yeni bir analitik çerçeve sunma iddiası ve amacıyla olan, ortaya çıkacak sonucu destekleyen ya da eleştiren akademik yazılar bütünüdür.⁵ Bu bakış açısına göre, bu değişiklikler ulus-devletlerin tek başlarına hareket etmelerini ya da uluslararası kurumları yok saymalarını giderek zorlaştıran uzun erimli işlemleri ifade etmek-

4 Bu, epey önem taşıyan empirik -ve küresel piyasaların ulaştığı boyuttan oldukça bağımsız- bir soruya dikkat çeker: Çokuluslu kuruluşlar neden şimdi ortaya çıktılar? Eğer küresel politika salt piyasa güçlerinin bir ürünüyse ve bu güçlerin tarihsel eğilimi dünya piyasasının -bütün ulusal sınırlar aleyhine- tek taraflı bir şekilde genişlemesi yönündeysen, o zaman bu kurumlar neden 1893'te vücut bulmadı?

5 Örneğin bkz. D. Held ve Anthony McGrew (2000) *The Global Transformation Reader* (Cambridge: Polity). Karşıt görüş için bkz. J. Rosenberg (2000) *The Follies of Globalisation Theory* (Londra ve New York: Verso).

teydi. Gerçek çoktarafılık, bu görüşe göre, ekonomik bir oldubittidir; yeni dünyanın siyasi ve mali kurumları zorunlu olarak tanınmak durumundadır.

Bu bakış açısına göre ulusal devletler ya güçlerini kaybediyor ya da gitgide devletsiz çokuluslular ya da uluslararası sınıflar için işleyen araçlar haline geliyorlardı. Held ve McGrew'in⁶ belirttikleri gibi:

Küreselleşmeciler tezin temelinde küreselleşmenin günümüzde, siyasi gücün niteliğini ve biçimini değiştirdiğine dair bir inanç yatmaktadır. Küreselleşmecilere göre çoğu devletin egemenlik hakkı bir dönüşümün eşiğindedir; aynı şey bu hakkın -devletlerin fiili olarak yönetme yeterliklerinin- pratik niteliği için de söz konusudur.

Bu görüşe göre, 1980'den itibaren sermaye, uygun uluslararası siyasi kurumları oluşturarak ulusal devletin küresel piyasa karşısındaki iktidarsızlığının temelinde hangi ihtiyacın yattığını fark etmişti.

Dolayısıyla Robinson, bu kitapta, 1970'li yıllarda sermaye birikiminin bir krize girmiş olduğunu ve bu krizin ancak 'küreselleşerek', yani ulusötesi bir devlet aygıtının -'ulusüstü siyasi ve ekonomik kurumlar ile ulusötesi güçlerin nüfuz edip dönüşüme uğrattığı ulusal devlet aygıtlarının oluşturduğu gevşek fakat giderek tutarlılık kazanan bir ağın'- meydana getirilmesi sayesinde çözülebileceğini savunmaktadır. Bu nedenle ulus-devlet sistemi 'artık kapitalizmin örgütleyici ilkesi olmaktan çıkmıştır. Ulusal devletler, daha büyük bir ulusötesi devlet yapısının bileşenleri olarak, artık ulusal birikim süreçleri yerine küresel çıkar gruplarına hizmet etme eğilimine girmiştir'.

ABD – Eyleyen mi, eylemlilik mi?

Bizim klasik anti-emperyalist sol olarak adlandıracağımız alternatif görüş Gowan tarafından oldukça inandırıcı bir şekilde ifade edilmiştir:

[küreselleşme] kesinlikle organik ekonomik ya da teknolojik süreçlerin kendiliğinden oluşan bir sonucu değil, bir devlette -Amerika

6 Held ve McGrew, *The Global Transformation Reader*, s.105.

Birleşik Devletleri- art arda işbaşına gelen hükümetler tarafından yapılan siyasi tercihlerin siyasi bir sonucu olmuştur.⁷

Bu görüşe göre, yeni uluslararası kurumlar, ta en baştan, dünyanın en güçlü siyasi oluşumu olan Washington ile dünyanın en güçlü ekonomik oluşumu olan Wall Street arasındaki bilinçli bir ittifak tarafından yaratılmış, şekillendirilmiş ve kendisine tabi tutulmuştur. Todaro'nun⁸ 'neo-klasik karşı devrim' diye adlandırdığı şeyin ardından Dünya Bankası, IMF ve sonrasında DTÖ, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki devlet aygıtının içinde vücut bulan özgül bir siyasi blokun kontrolü altına girmiştir. Küreselleşme kuramcılarının parmak bastığı 'ulus-devlet'in zayıflığı hususu, aslında mevcut diğer bütün devletlerin bu tek devletin elinde toplanan muazzam ve eş görülmemiş güç karşısındaki zayıflığıydı.

Bu görüşler, ne 11 Eylül öncesi süreçle ne de ondan sonra meydana gelen olaylarla bütünüyle bağdaşmaz değildir. Bir defa, uluslararası kurumların varlığı küreselleşme tezinin doğruluğunun kanıtı değildir. Bazı ulus-devletlerin bu kurumlara nispetle zayıflamış olması da öyle. Bu, başka ülkelerin güçlenmesinden de kaynaklanabilir pekâlâ. Çoktarafli ya da ulusötesi yönetim sistemleri, ulusal emelleri taşıyan bir volan kayışı işlevi görebilir ve çoğunlukla da olan budur. Eğer bir ülke, uluslararası bir talimata uyarırsa -tıpkı iki savaş arasındaki dönemde Almanya'nın Versay Antlaşması uyarınca içinde bulunduğu durum gibi- bu ancak diğer ülkelerin bu talimatları ona dayatmış olduğu anlamına gelir. Bu durum, güçlü ülkeler kendi güçlerini uluslararası bir örgüt adına kullanmayı seçseler de değişmez. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etmiş olan Birleşik Devletler, bu konuda halihazırda bir muğlaklık yaşansa da, kendi amaçlarını uluslararası kurumları kullanarak gerçekleştirme yolunda epey bir mesafe katetmiştir ve bunu daha yaşlı Avrupalı rakiplerinin emperyal emellerini dizginlemenin yolu olarak benimsemiştir.

Öte yandan, Amerikan devletinin, uluslararası kurumların tali-

7 P. Gowan (1999) *The Global Gamble: Washington's Faustian bid for world dominance* (Londra ve New York: Verso), s. 4.

8 M.P. Todaro (1994) *Economic Development* (Londra: Longman), s. 85.

matları doğrultusunda işlev görmeyi bir yana bıraktığı kabul edilebileceği gibi, aynı zamanda temsil ettiği uluslararası çıkarlar açısından uygun bir eyleyen olduğu da savunulabilir. ‘Cavallo Planı’nın uygulandığı dönemde, yani peso dolara ayarlıyken Arjantin’e verilen uluslararası borcun toplam miktarı, dünya mali piyasalarına olan sadakatleri ülkelerine olan bağlılıklarından açıkça daha fazla olan Arjantin vatandaşlarının ellerinde tuttuğu dolar miktarına eşitti.⁹ Mali deregülasyon, uluslararası likiditede olağanüstü bir artışa neden olmuş, bu da zengin vatandaşların ülkedeki genel gidişata kendilerini kaptırmamalarını ve tam manasıyla dünya ölçeğinde faaliyet göstermelerini çok daha kolaylaştırmıştı. Bu dolar kapitalistlerinin kendi çıkarlarını hamburger düşkününü bir Amerikalının çıkarlarını koruduğu kadar koruyabilecek uluslararası bir düzene ihtiyaçları vardır ve örneğin Kolombiya gibi ülkelerde -Venezüella’yı saymaya gerek bile yok- ABD’nin tek taraflı eylemlerini yüreklendirmek ve şekillendirmek bu dolar kapitalistlerinin işine gelmektedir. Ghosh, ‘yerleşik olmayan Hintliler’in Hindistan devlet politikasını belirlemede oynadıkları önemli rolü belgelemektedir. Ayrıca Bhagwati gibi yazarların küreselleşme gündemine sağladıkları katkı da açıkça ortadadır.

Öyleyse asıl önemli olan şey, neyin nerede olduğu değil, hangi yöne doğru gitmekte olduğudur. ABD’nin, diyelim ki 30 yıl öncesine kıyasla, *daha az* egemen olduğuna dair fazlaca bir kanıt yoktur. Peki bu olgudan neyi öğrenebiliriz? Mesele geçmişle değil gelecekle ilgilidir. Ulus-devlet, liberal varyantlardaki haliyle sınıfın yerine tamamen başka bir şey konulması sonucu ya da, daha çok Marksizmin etkisindeki varyantlarda öngörüldüğü üzere, kapitalist sınıf marifetiyle ortadan kaldırılabilir ya da enikonu zayıflatılabilir mi? Ya da klasik Marksistlerin inandığı gibi bu, işçi sınıfı sayesinde kolay yoldan başarılabilir bir şey midir? Yoksa ulusal engellerin olmadığı bir dünya gerçekten imkânsız mıdır?

9 Mükemmel bir istatistiksel sunum ve siyasi analiz için bkz. E.M. Basualdo ve Matias Kulfas (2000) ‘Fuga de capitals y endeudamiento externo en la Argentina’, *Realidad Económica* (Buenos Aires: IADE [Instituto Argentina para el Desarrollo Económica]), s. 76-103.

Sermaye, teritoryal devleti bir yana atabilir mi?

Sorunun özü o halde şudur: Ulus-devletin gerçekte sermaye açısından vazgeçilmez olan işlevleri var mıdır? Savran, bu kitapta yer alan makalesinde şunu savunmaktadır:

[Kapitalizmde] ulusal para birimi, kamu maliyesi sisteminin varlığı, özgül bir çalışma ilişkileri rejimi ve genel ekonomik yapı gibi devletin tam da özünü oluşturan özellikler, ulus-devletlerin ekonomik sınırlarını birbirlerinden ayırır.

Bu bakış açısına göre, sermaye ne denli ulus-devletlerden bağımsız hareket etmeyi tercih ederse etsin, ulusal devlet, sermayeye, on-suz yapamayacağı şeyler sunmaktadır. Kapitalist rejimde ulusötesi yönetim bu nedenle kesenkes imkânsızdır.

Birbirleriyle çatışan böylesi yorumlar küreselleşmeye verilecek tek bir tepki içinde beraber var olabilir mi? Gerçekte bir görüş birliği var mıdır; yoksa sermayenin küreselleşmesine cephe alan bu muhalefet, ilerlemenin tekerine çomak sokmak üzere bir araya gelen ve gene bu doğrultuda aralarındaki farklılıkların üstüne şal örten yaygaracı bir koalisyondan mı ibarettir? Biz, hem görüş birliğinin hem de farklılıkların tam anlamıyla tutarlı bir anlayışın geliştirilmesi için yaşamsal önem taşıdığını düşünüyoruz; çünkü her iki çözümlene de günümüz gerçekliğinin temel yönlerinin farkındadır. Mevcut ulusal devletlerin eski işlevlerini yitirdikleri de, uluslararası kurumların onların yerini almakta başarısız oldukları da doğrudur. Yapısal kriz demekle işte bunu, kısa sürede kalıcı bir çözüme kavuşturulamayacak olan sorunlar dizisini kastediyoruz.

Son otuz yılda, mevcut ulus-devletlerin yeterli bir sermaye enstrümanı olarak dünya piyasalarında işlev görme kapasiteleri tahammül sınırlarının ötesine taşmıştır. Günümüz dünyasındaki siyasi istikrarsızlığın birincil kaynağı da budur. Ancak, 11 Eylül sonrası olayların da gösterdiği gibi, yeni uluslararası kurumlar da ulusal sermaye ya da dünya sermayesi için yeterli birer araç olarak hizmet sunma konusunda aynı derecede başarısız olmuşlardır.

Bu nedenle, karşı karşıya olduğumuz şey, sadece ulusu değil,

onun yerine geçmesi ya da yerini kapması düşünülen uluslararası düzeni de içeren bütün siyasi ilişkilerin yaşamakta olduğu genel bir krizdir. Ortaya çıkacak sonucu soyut şemalara, yeni bir kapitalist düzenin nasıl işleyeceğine ilişkin öngörülere başvurarak (küreselleşmecilerin hayalleri gerçek olsa bile, Seattle ve Cenova aktivistleri kendi obskürantist muhalefetlerini bir yana bıraksa-lar bile) bilemeyiz. Aynı şekilde, üzerinde yaşadığımız dünyanın gerçek imkânlarını ve gerçek iktidar ilişkilerini göz önünde bulundurmaksızın, bağımsız küçük ülkelerden oluşan modern öncesi mitsel bir devlete ya da adil fakat ütöpik bir alternatif dünya düzenine başvurarak da bilemeyiz bunu. Geleceği, ancak olayların gerçek dinamiklerini ve ne yönde hareket ettiğini çözümlediğimiz takdirde, somut olarak görebiliriz. Eğer bunu layıkıyla yapmayı başarırırsak geleceği şekillendirebiliriz de.

Küreselleşme yanlılarının politikaları, kanıtlanmamış bir öğretisel sava dayanır: Buna göre küreselleşme, en azından mevcut şekliyle, gezegenin yönetişimine ilişkin olarak kalıcı bir çözüm sunmaktadır. Bu kitabın da gösterdiği gibi, bu öğreti gerçeklerle uyuşmamaktadır. Mesele uluslararası kurumların ulusal kurumlara kıyasla güçlenmiş olması ya da olmaması değildir, mesele bu uluslararası kurumların hâlâ kalıcı bir siyasi alternatif üretememiş olmalarıdır. Aksine, bu kurumların bizatihi kendi varlık koşullarını yok ettikleri yönünde epey kanıt birikmiştir.

Yazarlar, sermayenin küreselleşmesinin doğurduğu sonuçlarla ilgili uzunca bir deneyim yaşanmasının ardından, şu anda önerilmekte olan çözümlerin sorunu çözemeyeceği ve insanlığa rahat bir nefes aldıramayacağı konusunda kesin bir görüş birliğine varmışlardır. Dolayısıyla, başka bir dünya sadece mümkün değil, aynı zamanda gereklidir de.

IRAKSAMANIN KÜRESELLEŞMESİ

Bu kitap, küreselleşmenin yarattığı olumsuzlukların, bildiğini okuyan, dışsal ya da kötü yönetimin sonucu olarak ortaya çıkan şeyler değil, bizatihi onun ürettiği ve ona içkin olan olumsuzluklar